

Het waterfront van de havenstad - Rotterdam

De industriële productie verdwijnt langzaam maar zeker uit het economisch perspectief van de westerse samenleving ten gunste van de lagelonenlanden. De enige kans om als Europese stad te overleven is zich te richten op innovatie, die hier mogelijk is door de aanwezige hoge dichtheid aan kennis.

Specialisatie is het sleutelwoord. Door deze specialisatie ontstaat een nieuw Europees netwerk van elkaar concurrerende en complementerende steden. In dit kennistijdperk is de stad hét milieu voor kenniswerkers, omdat ze de stad nodig hebben voor het onderhouden van hun netwerk en hun creatieve levensstijl (Florida, 2002).

Martin Aarts

Stedenbouwkundige bij de dienst
Stedenbouw en Volkshuisvesting (dS+V)
M.J.Aarts@dsv.Rotterdam.nl

Stedencompetitie

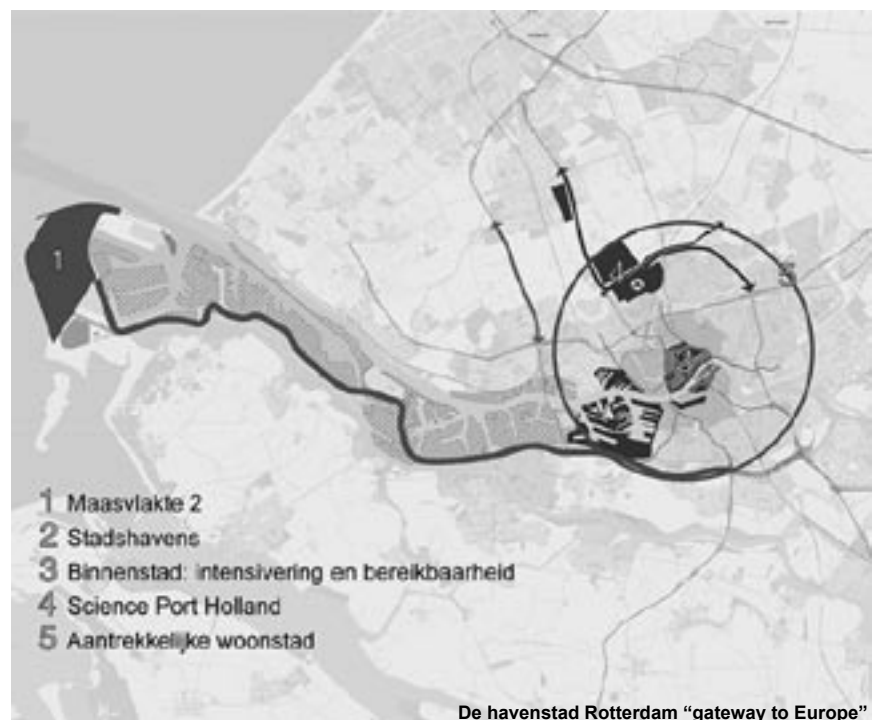
Rotterdam is bezig met een moedige, maar ook onontkoombare oriëntatie op Europa. Een belangrijke mentale stap voor Rotterdam was het loslaten van de wederopbouwretoriek die ontstond als gevolg van het bombardement in de Tweede Wereldoorlog, waarbij de hele binnenstad werd weggevaagd.

Rotterdam is bewust in een speelveld van actieve steden terechtgekomen, die allemaal worstelen met een nieuwe economische werkelijkheid. Toch maken deze steden dit moment een bloeiperiode door. Niet alleen omdat ze groeien, maar vooral omdat ze nog altijd het vermogen bezitten zichzelf opnieuw uit te vinden. Inzet van het stedelijk project is thans de modernisering, reorganisatie en transformatie van het stedelijk gebied. Dit is gekoppeld aan het besef dat actiever ingegrepen moet worden om de stad leefbaar te maken en de levensvatbaarheid ervan te versterken. (Aarts, Maandag 2000) De bloei van de stad zal het gevolg zijn van een combinatie van drie typen innovaties: op het gebied van cultuur, in de wereld van de technologie en in het

domein van het openbaar bestuur. Op alle drie terreinen gaat het om creativiteit, toegevoegde waarde en tastbare resultaten. (Hall, 2006)

Om zich te onderscheiden is geschiedenis het curriculum vitae van de stad geworden. Toekomstplannen maken gebruik van de intrinsieke kwaliteiten van de stad en benutten deze als onvervreemdbaar potentieel. Al deze steden hebben gemeen dat ze uitgaan van een overtuigende stedelijkheid, omdat dit de ontmoetingsplaatsen zijn van de moderne kenniswerker. Gezellige terrassen zijn daarbij even belangrijk als een experimenteel cultuurklimaat. De redenering is als volgt: als studenten een stad aantrekkelijk vinden, dan is de kans groot dat ze zich er blijvend willen vestigen. De huidige economische wetten gebieden vervolgens dat bedrijven zich graag in die steden vestigen, waar de goed opgeleide werknemer zich thuis voelt. Succesvolle bedrijvigheid is dus altijd gekoppeld aan de specifieke kennis van de stedelijke opleidingen.

Om als overheid te kunnen sturen op een glorieuze toekomst is in de eerste

De havenstad Rotterdam "gateway to Europe"

plaats kennis van het economische DNA van de stad nodig. Vervolgens is het noodzakelijk de stad aan te passen aan de eisen van deze tijd. Het gaat dan net zo goed om de extra kwaliteit van de openbare ruimte in het centrumgebied, als om investeringen in cultuur.

Tegelijkertijd ligt er een zware taak om de aan deze nieuwe economische werkelijkheid gekoppelde sociale problematiek te bestrijden. De steeds grotere tweedeling in de samenleving komt onder andere voort uit het verschil in kansen als gevolg van wel of niet genoten onderwijs. De nieuwe economie dicteert een zeer divers veld aan economische niches, die niet langer met eenvoudige collectieve afspraken zijn te corrigeren. (Sennett, 2003) Er kan dan ook beter worden geïnvesteerd in een precieze afstemming tussen opleiding, stageplaatsen en nieuwe vormen van werkgelegenheid. De vraag is niet óf Rotterdam zich gaat vernieuwen, want dat is noodzakelijk. De vraag is waarin Rotterdam zich gaat profileren op economisch als op fysiek terrein. Om die vraag te beantwoorden zijn tegelijkertijd studie en actie nodig.

Gateway to Europe

In de Rotterdamse stadsvisie wordt het economische DNA van de stad duidelijk ingezet als fundament voor een kansrijke toekomst. Het gaat niet om een verzonden ambitie, maar om het versterken van de aanwezige kwaliteiten. Het besef is groot dat Rotterdam als onderdeel van Randstad Holland, met steden als Amsterdam, Den Haag en Utrecht, zijn toegevoegde waarde volkomen helder moet definiëren. Dan wordt in een klap (weer) duidelijk dat Rotterdam eerst en vooral een havenstad is. Maar zoals gezegd is de economische impact van de haven veranderd. Het gaat niet alleen om het project “tweede Maasvlakte”, dat nodig is om de internationale concurrentiepositie te versterken voor deepsea-activiteiten. Ook is intensivering en uitbreiding van andere havenactiviteiten van groot belang. Dit is bijvoorbeeld te zien aan de

Het waterfront als publiek domein: Het Strand aan de Maas en het Terras van Prachtig

toename van onderzoek in de petrochemie. Ook de transformatie van de havengebieden nabij de stad richt zich op vernieuwing en verbreding van de haven-economie. Het worden weer ouderwetse stadshavens, waar zowel gewerkt als gewoon kan worden. Ook de binnenstad speelt een blijvende rol als representatieve locatie voor hoofdkantoren en als vestigingsplaats voor het havengereleerde bank- en verzekeringswezen. Innovatie speelt een blijvende rol in de haven met als gevolg steeds meer werk

voor hoger geschoold personeel. In die ontwikkeling speelt samenwerking met de Rotterdamse en Delftse kennisinstellingen een belangrijke rol.

Ook nieuwe economische pijlers worden verwacht. Zo ziet het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam samen met de Technische Universiteit Delft kansen om in het gebied tussen Delft en Rotterdam medisch/technisch gerelateerde bedrijvigheid te genereren. Kansen, die aan de Delftse kant al met succes zijn benut.

En zeker niet op de laatste plaats is er een

groeïende markt voor toegepaste kunsten in Rotterdam. Dit heeft in eerste instantie te maken met de instituten die hier gevestigd zijn, maar ook met het internationale karakter van een havenstad. Zo is Rotterdam dé architectuurstad van Nederland. Dit heeft aan de ene kant te maken met de TU-Delft, de Academie van Bouwkunst Rotterdam, het Berlage Instituut, het Architectuurcentrum en de Architectuur Biënnale Rotterdam. Aan de andere kant zijn de architectenbureaus van onder meer OMA (Rem Koolhaas), MVRDV en Neutelings Riedijk, die als een magneet architectuurstudenten uit de hele wereld aantrekken. Ook andere onderdelen van toegepaste kunsten laten een stijgende lijn zien, zoals fotografie en design, met als beroemde trekkers Hans Werlemann, Hella Jongerius en Joep van Lieshout.

Een stad moet opvallen

Steden die mee willen doen met de ste-

**Het waterfront als plek om te wonen:
De Red Apple van architect Kees Christiaanse**

dencompetitie hebben weinig andere keus dan met onmiddellijke ingang aantrekkelijk te zijn en te wijzen op de grote voordelen van hun stad. Een stad moet opvallen en tegelijkertijd binden. Dit laatste is belangrijk, omdat het duidelijk maakt dat mensen er graag willen blijven wonen. Maar een stad moet ook een opvallende identiteit hebben waarop de stedeling terecht trots kan zijn. Bij de meeste succesvolle steden wordt deze opvallende eigenschap bepaald door de binnenstad. Nergens anders is de stad zo authentiek en nergens anders is zo'n grote dichtheid en diversiteit te zien aan gezellige terrassen, restaurants, winkels, bioscopen, theaters en musea.

Het vertelt veel over een stad als een belangrijk gedeelte van de studentenpopulatie zich na de studie blijvend in de stad vestigt. Afgestudeerden zoeken banen, maar zijn vaak ook zelf ondernemers. Bovendien is zoals gezegd een stad waar een hoog opgeleide bevolking naar tevredenheid woont ook aantrekkelijk voor nieuwe bedrijven.

De authenticiteit van Rotterdam is eerst en vooral te beschrijven als een mooie moderne stad aan de rivier. Aan deze rivier ontleent de stad haar bestaanrecht en identiteit. Ruimtelijk gezien vormt zij het belangrijkste structurerende element in de stad. De indrukwekkende kracht van de rivier openbaart zich op verschillende manieren, maar het meest zichtbaar is deze langs het waterfront in het centrum van de stad. Het gaat dan om de rivieroever en de oude havengebieden, die langzaam maar zeker een overtuigend stedelijk leven laten zien. De rivier is daar van iedereen: van de Rotterdammers én de bezoekers. Daarmee is een groot gedeelte van het waterfront nu al het meest aantrekkelijke publieke domein en baken van de stad. Er is een gedifferentieerde strategie uitgestippeld voor de verdeling van publieke programma's. En waar nog geen geld is voor de aanleg van hoogwaardige openbare ruimte en voorzieningen, die horen bij een dergelijk waterfront, zijn er tijde-

lijke oplossingen. Zo wordt elke zomer op de kade aan de Boompjes (de centrumboulevard aan de rivier) tijdelijk een strand aangelegd. Het enorme succes ervan laat zien dat de rivier en de stad genetisch met elkaar zijn verbonden en dat er een enorme behoefte bestaat om de stad op verschillende manieren te gebruiken.

De meest succesvolle resultaten worden behaald met woningbouw. Bewoners zijn het fundament van stedelijkheid en hier is Rotterdam nog steeds bezig met een inhaaloperatie. Een van de belangrijkste opgaven om het centrumgevoel te vergroten is daarom ook het verdubbelen van het aantal inwoners van nu ongeveer dertigduizend naar straks ongeveer zestigduizend. In de Rotterdamse traditie gebeurt dat ook in de vorm van hoogbouw. Dit is een zeer gewaardeerde woonvorm, omdat het uitdrukking geeft aan de status en identiteit van de moderne stad, maar ook omdat de hoogbouw op de goede plek staat, namelijk bovenop de stedelijke voorzieningen van de binnenstad. In Europa zijn er weinig referenties te vinden en daarom gaan ontwikkelaars en beleggers vaak voor expertise naar New York en Chicago. Zo bouwde Wiel Arets een twintower naast de Erasmusbrug, H&M architecten drie torens op het Wijnhaveneiland aan de ene kant van de rivier en Mecanoo een woontoren (Montevideo) aan de andere kant van de rivier.

Maar het waterfront moet verder worden versterkt. In de nabije toekomst worden woontorens gebouwd van OMA, KCAP, Siza en Cruz y Ortiz. Rotterdam maakt zijn naam waar als hoogbouwstad van Nederland door verder te gaan op de ingeslagen weg. Een potentiële verdubbeling van de 25 bestaande hoogbouwtorens zal binnen tien jaar zijn gerealiseerd. Toch zal ook dan hoogstens 20% van de binnenstedelijke bevolking in hoogbouw wonen en wordt er tegelijkertijd gewerkt aan een zeer divers woningaanbod, ook in de Binnenstad.

Al deze plannen zijn noodzakelijk om een betere fusie van stedelijke functies

Het waterfront als plek om te wonen: Woontorens op Willeminapier van architect Kees Christiaanse

tot stand te brengen. Nieuwe bewoners maken een grotere dichtheid van leuke vrijetijdsvoorzieningen mogelijk. Bovendien vergroot het de druk op het bestaande aanbod van theaters en musea. Door deze druk wordt het genoeg van het erbij horen vergroot. In die zin zijn centrumbewoners vaak de smaakmakers van het culturele leven.

De vraag blijft of kenniswerkers zich aan dit Rotterdam willen binden, en of een sterk waterfront antwoord geeft op deze ambitie? Uit onderzoek blijkt, dat de jonge professionals heel graag in de binnenstad willen wonen, maar ook dat ze begrijpen dat ze de hoge prijzen in de binnenstad niet kunnen betalen. Wat blijkt is dat sinds de binnenstad inclusief het Waterfront zich succesvoller ontwikkelt ook locaties in de omgeving van het centrum aantrekkelijk worden gevonden. Maar de criteria blijven scherp. Het gaat om woningen die een fietsafstand hebben tot zo'n vijf minuten van de binnenstad; een buurt waar een kritische massa aan soortgenoten woont en een identiteit die nog steeds als typisch Rotterdams doorgaat. Zo zijn alleen de authentiek negentiende-eeuwse wijken rondom het centrum gewild. Bijkomend voordeel is,

dat het gentrificatieproces dat daar aan de gang is er voor zorgt dat het oppervlak waar de stad op kan roemen behoorlijk is uitgebreid. Bovendien wordt de hoeveelheid echte probleemwijken minder en is gericht beleid mogelijk.

Investeren in een overtuigend waterfront betekent voor Rotterdam investeren in een overtuigend baken, want: "Rotterdamser kan het niet". Een baken waarmee iedereen zich kan identificeren en ook elk uur van de dag gebruikt kan worden om te recreëren en uit te gaan. Het is ook niet voor niets de locatie waar het havenfestival wordt gehouden en elk evenement voorbijkomt, van zomercarnaval tot marathon.

De stad van de toekomst zal steeds meer comfort moeten bieden aan de 24-uurs-economie. Werktijden worden flexibel en ondertussen wil je altijd ergens kunnen eten, drinken of uitgaan. Geen stad is serieus te nemen zonder gerenommeerde bibliotheken, musea en theaters, maar steeds belangrijker worden die publieke functies waar je dagelijks van kunt genieten. Zo is Rotterdam nog het meest bekend om de hippe jeugdcultuur, met wild uitgaansleven in discotheken als

Nighttown en Now & Wow. Het Waterfront speelt daarin een hoofdrol, omdat het op een overweldigende manier bevestigt dat je aanwezig bent in een internationale havenstad.

Literatuur

- Florida, R., (2002) *The rise of the creative class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books
- Aarts, M., Maandag, B., (2000) *Accelerating Rotterdam, stad in versnelling*. Rotterdam: Gré Pløeg
- Hall, P., (2006) *Cities in civilization*. London: Phoenix Giant
- Sennett, R., (2003) *Respect*. Amsterdam: Byblos

Summary

Industrial production is leaving western civilization in favour of low wage countries. The only way for European cities to survive is to focus on innovation. Specialisation is the keyword. The history of a city is the curriculum vitae with which people can be bound to the city. Rotterdam has the DNA of a modern harbour city in its veins, which is a quality to be exploited. Investing in a convincing and attractive waterfront can act as a beacon for attracting people and businesses to the city of Rotterdam.